

Karin Tegenborg Falkdalen, *Svenska drottningar: I blickfånget från Vasatiden till idag* (Lund: Historiska media 2020). 384 s.

Karin Tegenborg Falkdalen har gjort sig ett namn genom att lyfta fram kvinnor ur Vasatidens hov. Hon har skrivit om Margareta Eriksdotter (Leijonhufvud) och Katarina Stenbock, Gustav Vasas andra respektive tredje hustru. I boken *Vasadöttrarna* närmade hon sig kung Gustavs döttrar. I den senaste boken, *Svenska drottningar*, tar Tegenborg Falkdalen ett större grepp om historien. Startpunkten är Vasatiden, men slutpunkten är vår egen samtid. Kronprinsessan Victoria placeras i ett eget avslutningskapitel.

Boken är indelad i fem större tematiska avsnitt. Inom dessa finns en mer eller mindre tydlig kronologi. Upplägget innebär att en och samma drottning nämns på flera platser i texten, och ett bra register är av nöden om man som läsare önskar följa en viss person. Lyckligtvis finns ett sådant, vilket gör boken användarvänlig. Och det finns mer för läsaren att glädja sig åt. Tjockt papper, färgbilder och bokmärkssnöre i glansigt tyg ger ett gediget, påkostat och kraftfullt intryck.

Vilka kritiska synpunkter kan man ha mot boken? Det finns en del. För det första bör vi ställa oss frågan varför det är självklart att inleda med Vasatiden. Karin Tegenborg Falkdalen ger oss inget svar. Historien bara börjar då. Sveriges medeltida drottningar, med Margareta och Filippa i täten, raderas ur det förflutna. Det säger sig självt att en bok om svenska drottningar hade fått större tyngd om också denna omfattande del av svensk historia hade belysts. Dessutom hade en skildring av det medeltida politiska livet gett värdefulla tillskott till framställningen. Läsaren hade haft lättare att förstå en person som Margareta Eriksdotter om hon hade fått bli en av många regeringsdugliga drottningar. Nu framstår hon som närmast unik i sin driftighet.

För det andra saknas en av Vasatidens drottningar nästan helt. Det gäller Gustav Vasas första hustru, Katarina av Sachsen-Lauenburg. Om man vill

inleda en bok med Vasatiden borde hon spela en större roll, men här följer Karin Tegenborg Falkdalen en gammal nedslående tradition. Katarina av Sachsen-Lauenburg har länge avfärdats som ointressant. Det finns över huvud taget ingen biografi över henne, och hon har inte ansetts väsentlig nog för att platsa i databasen SKBL, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon. I *Svenska drottningar* görs inget för att förändra den bilden, trots att källmaterial finns. Det är till råga på allt källor som Tegenborg Falkdalen är väl bevandrad i efter att skrivit om Gustavs andra drottningar. Det går att med hjälp av Gustav I:s registratur och någorlunda samtida krönikor få tillräckligt mycket material för att ge Katarina upprättelse.

Ivan Svalenius, som skrev artikeln om Katarina i *Svenskt biografiskt lexikon*, tog upp de vanligaste omdömena om henne. Hon skulle ha varit nyckfull och svårmodig, instängd i ett olyckligt äktenskap med Gustav. Svalenius avfärdade detta med att drottningen drogs med i svartmålningen av sonen Erik. Han hade rätt. Gustav Vasa gjorde ett fynd när han äktade Katarina. Äktenskapet var av allt att döma harmoniskt. Inget talar för att drottningen led av humörsvängningar. Ur det tämligen modesta källmaterialet finner man prov på att Katarina fyllde sin roll väl, stödde kungen i hans arbete, tog egna initiativ, födde en son och fungerade som en länk mellan det svenska kungahuset och sin egen släkt i Tyskland. Dessutom förde hon med sig tysk kultur till Sverige. Länken till Tyskland överlevde Katarina med råge. Både Gustav och sonen Erik hade fortsatt god kontakt med släkten efter hennes död. Om man känner till detta måste man betrakta Gustav Vasas andra hustrus verksamhet i ett annat ljus. Hon agerade på samma sätt som Katarina, men fick betydligt fler år på sig att manifesteras och alstra källmaterial. Katarina dog alltför ung, efter endast ett par års äktenskap.

Boken har dock stora förtjänster, och de är betydligt fler än svagheterna. Läsaren kommer en mängd förhållandevis anonyma drottningar inpå livet. Anna av Habsburg-Steiermark föder fem barn på sex år. Ett överlever, och den sista graviditeten slutar med ett misslyckat kejsarsnitt då både Anna och barnet dör. Hon var kung Sigismunds hustru. Han gifte om sig med Annas syster Konstantia, men hon blev aldrig svensk drottning, eftersom Sigismund hade förlorat tronen till sin farbror Karl. Historien återfinns i avsnittet "En prins till varje pris." Den blyga Fredrika från Baden som saknar sin familj får inleda avsnittet om drottningen som den representativa partnern. I avsnittet "Den moderliga och välgörande drottningen" spatserar Desideria som en vanlig borgarhustru i Stockholms parker, och drottning Victoria blir öläningarnas beskyddarinna. Boken sträcker sig, som synes, över stora tidsspann, men ändå finns det gott om personliga livsöden och skattgömmor av berättelser att ta del av.

Slutsatsen blir att läsaren får se dörrar öppnas till salonger som ofta är

stängda. De flesta kan kungarna, men vilka var de gifta med? Hur såg familjerelationerna ut? Vilka intressen hade de, och hur speglades samtiden i det kungliga livet? Många gånger växer boken till att bli betydligt mer än en drottninghistoria. Mellan raderna får man titthåll till ideal och strömningar från svunna epoker. Spänstigast blir det från sent 1700-tal och framåt, då är naturligtvis också källäget som bäst, och det är möjligt att ta ut svängarna på ett annat sätt än tidigare. Kungligheterna blir människor med drömmar, rädslor, intressen, plågor och plikter.

Åkarp

KATARINA HARRISON LINDBERGH

Annika Sandén, *Fröjdelekar: Glädje, lust och nöjen under svensk stormaktstid* (Stockholm: Atlantis 2020). 423 s.

I Annika Sandéns bok möter vi det tidigmoderna svenska samhälle där människor dansar, skojar och åtrår varandra. Med Sandéns egna ord: "glädjens svenska tidigmoderna historia" (s. 12). Det kontrasteras uttryckligen i bokens inledning med bilden av ett stormaktstida Sverige präglad av krig, fattigdom och elände som länge var den dominerande uppfattningen om perioden. Längre var det så, men det var också för länge sedan – åtminstone sedan 1990-talet har svensk historieskrivning uppmärksammat vardagslivets, relationernas och känslornas historia. Forskare har under de senaste decennierna både sökt sig till nya typer av källor och ställt nya frågor till gammalt källmaterial. Därigenom har tidigare förbisedda företeelser och människor lyfts fram.

Fröjdelekar är full av alla dessa av historiskrivningen tidigare ignorerade människor. Sandén hittar deras historier genom att använda ett osedvanligt rikt källmaterial: otryckta källor som rättegångsprotokoll från Stöde härad i norr till Allbo härad i söder, domkapitelprotokoll från Göteborgs stift i väster till Visby stift i öster, liksom sockenstämmoprotokoll och andra församlingsböcker. Även om mycket av detta material numera är tillgängligt via olika nättjänster är det en bedrift. Sandén använder också reseskildringar, levnadsbeskrivningar, dagböcker med mera för att kunna ge en rik beskrivning av hur 1600-talets allmoge lekte, festade och sökte sig samman. "Mitt sätt är de tusen detaljernas väg", beskriver Sandén sin metod (s. 28–29).

Fokus är på de gemensamma festerna inom byn, socknen och släkten. Sandén lyfter fram hur tätt förekommande olika sorters firande och högtider var under året, och hur tätt integrerade med vardag och arbete de var. Genom festen kan därför en vardagslivets historia presenteras.